

ГЕОГРАФІЧНІ АСПЕКТИ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

Розглянуто основні географічні чинники перебігу подій сучасної російсько-української війни. Відзначено, що такими чинниками є ландшафт, характер кордонів, етноконфесійний склад населення й особливості господарського комплексу прикордонних регіонів, транспортна мережа. Зауважено, що поліський ландшафт явив перешкоду для руху російських військ до Києва, тоді як степовий ландшафт півдня України сприяв їхньому просуванню до Каховської ГЕС і Запорізької АЕС. Іншим географічним чинником поразки Росії під Києвом стала слабка розвиненість транспортних комунікацій на північ від столиці. Конфігурація українсько-російського кордону зробила найбільш вразливою територію Луганської області, що виразно проявилось при повномасштабному російському вторгненні в Україну. Наголошено, що етноконфесійні особливості прикордоння, які мали істотне значення на початку війни у 2014 р., втратили вагу в ході її ескалації у 2022 р.

Ключові слова: російсько-українська війна, географічні чинники, ландшафт, кордон, бойові дії.

Постановка проблеми. Тема повномасштабного вторгнення Росії в Україну, що явило нову ескалацію війни, розпочатої кремлівським агресором у 2014 р., є безумовно актуальною не лише в суто військовому, а й геополітичному та геостратегічному аспектах. Словоелемент «*гео-*» вказує на просторовість зазначених аспектів, тому ми намагатимемося проаналізувати деякі аспекти сучасної російсько-української війни з географічних позицій.

Метою статті є аналіз географічних чинників впливу на перебіг подій сучасної російсько-української війни.

Матеріали і методи дослідження. Матеріалом для статті послугувала загальновідома (з різних новинних сайтів) інформація про хід бойових дій у російсько-українській війні. При здійсненні дослідження використано логічні методи пізнання – аналіз, порівняння, узагальнення, а також картографічний метод.

Виклад основного матеріалу. На нашу думку, до найважливіших географічних чинників, важливих при плануванні й веденні війни, належать: 1) характер ландшафту, особливо у прикордонній смузі між воюючими державами; 2) конфігурація лінії кордону; 3) етноконфесійний склад населення прикордонних регіонів країни, що зазнає агресії; 4) головні риси господарства цих

же регіонів; 5) розвиненість транспортних комунікацій. Розглянемо по чергово прояви цих чинників у російсько-українській війні, що триває.

Щодо ландшафту, то, попри наявність сучасних зброї та методів ведення війни (авіація, ракети різних типів, зокрема середнього й далекого радіусів дії тощо), все ж характер земної поверхні не втрачає свого значення. Справжнім скелетом будь-якої армії вже близько ста років є танкові війська, які здійснюють наземне пересування, а отже – є залежними від різних характеристик ландшафту, а саме – рельєфу (зрозуміло, танки потребують достатньо рівної поверхні), клімату (сухий клімат є перевагою для танкових частин і з'єднань), рослинності (відкрита, безліса місцевість є істотно сприятливішою для танків, ніж залісена територія). Це ж саме стосується іншої наземної бронетехніки (БМП, БТР тощо). Хід російсько-української війни, загострення якої припало на кінець зими, тобто час сніготанення й бездоріжжя, переконливо довів вразливість ворожої техніки, яка наступала на Київ. Відомо, що на Поліссі (навіть не зважаючи на ідеально рівну місцевість) російські танки виявилися нездатними наступати лісами й полями, натомість, мусили йти дорогами, де раз-по-раз ставали мішенню для українських військових.

Водночас ландшафтний чинник сприяв просуванню рашистів на півдні України. Відкриті степові простори (поряд з іншими обставинами, розгляд яких не входить у предмет нашого дослідження) дозволили окупантам за кілька годин пройти від Перекопської перемички до Каховської ГЕС.

Конфігурація більшої частини лінії міжнародно визнаного Державного кордону України є загалом сприятливою для оборонних дій. Винятком у цьому відношенні є українсько-молдовський кордон, ускладнений наявністю проросійського придністровського анклаву, що заходить у глиб території України. Вразливою є й Луганська область, територія якої, з трьох сторін оточена Росією, має геополітично «півострівний» характер (рис. 1). Що й далось взнаки як на початку війни в 2014 р., так і на етапі новітнього загострення, адже, станом на цей час, переважна частина Луганщини перебуває під тимчасовою російською окупацією.

Бойові дії 2022 р. істотно посунули лінію розмежування на сході України, і сьогодні з усієї Луганської області лише невелика її територія в західній частині підконтрольна нашій державі. Ця територія, що включає більшу частину Сіверськодонецького адміністративного району, утворює клин, врізаний у тил окупантів. Цим зумовлена постійна небезпека, якої тепер зазнає східний форпост України.

Рис. 1. Положення Луганської області на українсько-російському прикордонні

Для порівняння зазначимо, що в Донецькій області лінія фронту нині є більш вирівняною, і Костянтинівка, Краматорськ, Слов'янськ (попри безперервну небезпеку артилерійських ударів) дещо меншою мірою перебувають під загрозою російського захоплення порівняно з Лисичанськом або Сіверськодонецьком. Схема бойових дій і актуальна на момент підготовки статті лінія розмежування між контрольованою Україною й тимчасово окупованою рашистами територією представлені на рис. 2.

Плануючи вторгнення до України (як часткове у 2014 р., так і широкомасштабне у 2022 р.), Кремлівський фюрер надавав вагомому значення етноконфесійному складу прикордонних із Росією територій. Виходячи з факту переважання російської мови на сході й півдні України та релігійних громад УПЦ МП на більшій частині території держави (крім західного регіону), він сподівався на лояльне ставлення до російських окупантів більшості місцевого населення. Якщо у 2014 р. сподівання кремлівського диктатора певною мірою виправдалися, і спротив захопленню Криму, частин Донеччини й Луганщини не набув ма-

сового характеру, то вісьмома роками по тому ситуація змінилася практично на свою протилежність.

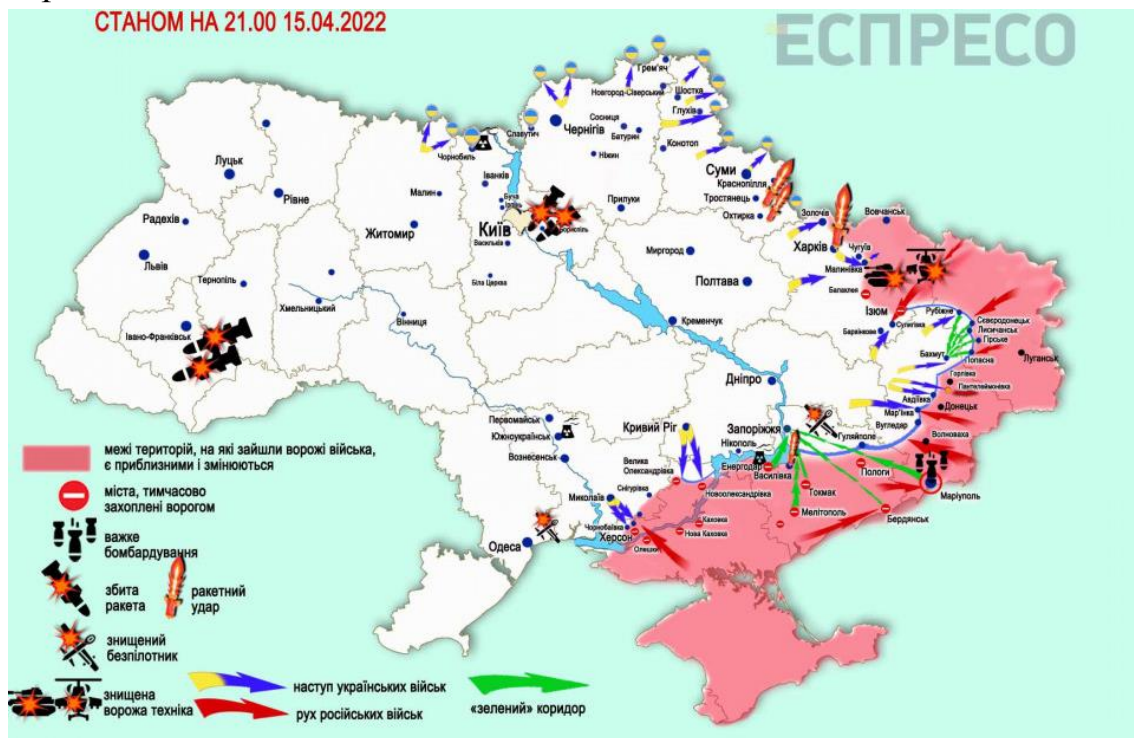

Рис. 2. Картосхема активних бойових дій у ході російсько-української війни

Ми не вдаватимемося до детального аналізу причин такої зміни, лише відзначимо, що більшість населення Харкова, Херсона, Маріуполя, Мелітополя, Бердянська й надалі послуговується в побуті російською мовою. Ймовірно, вагому роль відіграють етнічний (який не повністю корелює з мовним) і національно-територіальний (що посилюється в ході війни невибірковими бомбардуваннями російськими військами переважно російськомовних українських міст) чинники. Тим більше не сприйняли «руській мір» наприкінці лютого 2022 р. українськомовні мешканці Київщини, Чернігівщини, Сумщини. Отже, чинник етноконфесійних відмінностей прикордонних регіонів під час повномасштабного російського вторгнення практично не спрацював.

Ключовими економічними чинниками, що вплинули на хід бойових дій після початку широкомасштабного наступу рашистів, стали захоплення ними в перший же день Чорнобильської АЕС і Каховської ГЕС, а також – за тиждень після ескалації війни – Запорізької АЕС. Зауважимо, що у випадку з атомними електростанціями йдеться не лише про економічну й енергетичну безпеку України, а й про екологічну безпеку для всього людства. Важливе значення має також скорочення через бойові дії площ сільськогосподарських угідь, придатних для проведення посівної (до тимчасових втрат земельного фонду ми відносимо окуповані території; землі, що перебувають під постійними обстрілами, а також мінні поля). Таким чином, стратегічно важливі об’єкти української еко-

номіки, розташовані неподалік кордону з Росією й Білоруссю та адміністративної межі з АР Крим, а також природні ресурси відповідних територій, виявилися тимчасово відрізненими від України. Зрозуміло, що для колишнього СРСР, за часів якого було побудовано вищезгадані атомні електростанції, їхнє місцезнаходження жодною мірою не було геополітично вразливим; незалежна Україна змушена була прийняти успадкований нею status quo.

Транспортні комунікації в сучасній Україні достатньо розвинуті, що відіграє неоднозначну роль у досягненні обороноздатності держави. З одного боку, реалізація програми «Велике будівництво», впроваджуваної останніми роками, в підсумку покращила можливості для руху на прикордонних територіях ворожої техніки. В той же час поліпшення стану доріг у західних і центральних регіонах забезпечило кращі умови для пересування українських військ. Виняток становить північний, поліський терен нашої держави, що відзначається депресивністю й, крім цього, наявністю Чорнобильської зони відчуження, через яку після катастрофи на ЧАЕС дороги не прокладалися. Останнє й ускладнило просування російської бронетехніки в напрямі Києва, де вона зазнавала постійних уражень із боку його захисників. Зрештою, географічний чинник – серед багатьох інших – і змусив росіян – принаймні, тимчасово – відмовитися від планів захоплення української столиці.

Висновки. Аналіз різних географічних аспектів російсько-української війни свідчить про відсутність однозначного сукупного впливу відповідних факторів на користь будь-якої зі сторін. Проте, відзначимо, хоч такий висновок і виходить за межі порушеної теми, що Збройні Сили України значно успішніше використовують географічні чинники в силу свого більшого професіоналізму та кращої вмотивованості. Не підлягає сумніву, що, перебуваючи на власній землі, а отже – добре знаючи, на відміну від супротивника, ландшафт зони бойових дій, українці переможуть «другу армію світу».

Summary

Kyselov Yu. O. Geographical Aspects of the Russian-Ukrainian War.

Functioning of market relations is closely connected with the formation and development of It has been emphasized that the topic of Russia's full-scale invasion of Ukraine, which marked a new escalation of the war unleashed by the Kremlin aggressor in 2014, is relevant, including the geographical context. The main geographical factors of the current Russian-Ukrainian war were considered. It has been noted that landscape, nature of the borders, ethnical-confessional composition of the population of the border regions and the peculiarities of their economic complex, and development of transport communications belong to these factors.

It is noticed that Polisia landscape with a humid climate and considerable forest cover hindered the movement of the Russian troops to Kyiv, while the steppe landscape of southern Ukraine (characterized by dry climate and woodless area), on the contrary, promoted their advance in the North to Kakhovka water power plant and Zaporizhzhya nuclear power plant.

Another geographical factor of Russia's defeat near Kyiv was the poor development of transport communications to the north of the Ukrainian capital.

It is emphasized that impassable roads turned out to be detrimental to the Russian tanks, which forced them to move only on the roads. The configuration of the Ukrainian-Russian border made the territory of Luhansk region the most vulnerable, surrounded by Russia from three sides, which was clearly evident during this year's full-scale invasion of Ukraine.

As of April 2022, Ukraine controls a small part of Luhansk region, which enters wedge-like deep into the temporarily occupied territory. It is emphasized that ethnical and confessional features of the Ukrainian-Russian border, which were significant at the beginning of the war in 2014, lost their importance during the escalation in 2022.

It is stressed that one of the consequences of the hostilities is the temporary seizure of some strategic facilities on the territory controlled by Ukraine, including nuclear power plants. It is noted that the area of the land suitable for sowing has decreased due to the war. These are, in particular, the temporarily occupied territories; territories located in the combat zone, and territories subject to demining.

Key words: *Russian-Ukrainian war, geographical factors, landscape, border, hostilities.*